প্ৰসঙ্গ ঃ মুনীন বৰকটকী

সম্পাদক

উপেন্দ্ৰ বৰকটকী

প্ৰসঙ্গ ঃ মুনীন বৰকটকী

সম্পাদনা

উপেন্দ্ৰ বৰকটকী

নতুন অসম

ভাষা-সাহিত্যৰ বিশিষ্ট প্ৰকাশক

উদ্যোগপাম ★ বামুণীমৈদাম ★ গুৱাহাটী ২১

PRASANGHA : Munin Barkotoki : A Collection of Articles on the literary contribution of Munin Barkotoki towards Assamese literature edited by Upendra Barkotoki and published by Jyotipada Dev Choudhury Natun Assam, Industrial Estate, Bamunimaidam, Guwahati- 781021 : Assam
1st Edition - 2007. *Price Rs.* **Two hundred only.**

প্ৰকাশক : **শ্ৰীজ্যোতিপদ দেৱ চৌধুৰী**
নতুন অসম
উদ্যোগ পাম, বামুণীমৈদাম
গুৱাহাটী- ২১

© মুনীন বৰকটকী স্মাৰক ন্যাস

প্ৰথম প্ৰকাশ : ফেব্ৰুৱাৰী ২০০৭

বেটুপাত : বেণু মিশ্ৰ

বেচ : ২০০ (দুশ) টকা মাথোন

ছপা : বাণীপ্ৰকাশ মুদ্ৰণী প্ৰাঃ লিঃ
উদ্যোগ পাম বামুণীমৈদাম
গুৱাহাটী- ২১

আগকথা

বিস্তৃত ব্যতিক্ৰম (১৯৮১) নামৰ একমাত্ৰ জীৱনীগ্ৰন্থ আৰু ভিন্নধৰ্মী ভাবগধুৰ, চিন্তাশীল প্ৰবন্ধ আৰু অন্যান্য লেখাৰে পাঠকৰ মনত প্ৰভাৱ পেলোৱা সু-প্ৰসিদ্ধ সাহিত্যিক-সমালোচক মুনীন বৰকটকীদেৱৰ মৃত্যু (৬ নৱেম্বৰ ১৯৯৩)ৰ পাছত তেখেতৰ পুণ্য স্মৃতিত পৰিয়ালে ১৯৯৪ চনত **মুনীন বৰকটকী স্মাৰক ন্যাস** গঠন কৰে। বৰকটকীদেৱৰ সঞ্চিত ধনেৰে গঠন কৰা এই ন্যাসে ১৯৯৫ চনৰপৰা প্ৰতিবছৰে চল্লিছ বছৰৰ অনুৰ্ধৰ শ্ৰেষ্ঠ হিচাপে বিবেচিত হোৱা লেখক-লেখিকাক ২৫ হাজাৰ টকাৰ মুনীন বৰকটকী বঁটা আগবঢ়াই আহিছে। বৰকটকীদেৱৰ ইচ্ছা অনুসৰি সাহিত্যকৰ্মত কৃতিত্ব দেখুওৱা লেখক-লেখিকাক প্ৰেৰণা যোগোৱাৰ উদ্দেশ্যে এই বঁটা আগবঢ়োৱা হয়। কোনো কোনো বছৰত যুটীয়াভাৱেও বঁটা আগবঢ়োৱা হৈছে।

মুনীন বৰকটকী বঁটাৰ উপৰি ন্যাসে বিভিন্ন কাকত-আলোচনীত প্ৰকাশিত তেখেতৰ ৰচনাৰাজি গ্ৰন্থ আকাৰে প্ৰকাশ কৰাৰ আঁচনি হাতত লয়। সেই আঁচনি অনুসৰি তেখেতৰ প্ৰকাশিত-অপ্ৰকাশিত প্ৰবন্ধ, সমালোচনা, গল্প, কবিতা, জীৱনী আদি 'প্ৰসঙ্গ-সমালোচনা', 'অন্তৰ আৰু অন্তৰীক্ষ', 'সৃষ্টি ত্ৰিবিধা', 'বন্দিত বৰেণ্য', A MUNIN BARKOTOKI MISCELLANY গ্ৰন্থকেইখনত অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছে। গ্ৰন্থকেইখন সম্পাদনা কৰিছে সাহিত্য জগতত খ্যাতিমন্ত ক্ৰমে নলিনীধৰ ভট্টাচাৰ্য, ড° হীৰেন গোহাঁই, ড° যোগেন্দ্ৰ নাৰায়ণ ভূঞা, ড° শিৱনাথ বৰ্মন আৰু অধ্যাপক ৰঞ্জিৎকুমাৰ দেৱ গোস্বামীয়ে। তদুপৰি বৰকটকীদেৱৰ জীৱন আৰু কৰ্মৰ আধাৰত আমি সম্পাদনা কৰা **বিভিন্নজনৰ দৃষ্টিত মুনীন বৰকটকী** গ্ৰন্থখন তেখেতৰ প্ৰথম মৃত্যু দিৱসত (১৯৯৪) উন্মোচন কৰা হয়।

উল্লিখিত গ্ৰন্থকেইখনত সন্নিৱিষ্ট নোহোৱা কেইটিমান প্ৰবন্ধ, কিতাপৰ পাতনি, বাতৰিকাকত, আলোচনীত প্ৰকাশ পোৱা নিৰ্বাচিত চিঠি কেইখনমান আৰু বিভিন্নজনলৈ লিখা তেখেতৰ ব্যক্তিগত ভালেসংখ্যক চিঠি **প্ৰসংগ ঃ মুনীন বৰকটকী** গ্ৰন্থত অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছে।

অধ্যয়নশীল আৰু চিন্তাশীল লেখক হিচাপে সুপৰিচিত মুনীন বৰকটকীয়ে বিভিন্ন সমস্যা লৈ বাতৰিকাকতত নিয়মীয়াকৈ চিঠি লিখিছিল। তেখেত যে সমাজৰ প্ৰতি দায়বদ্ধ, এই চিঠিসমূহত প্ৰকাশ পাইছে। সকলো চিঠি গ্ৰন্থখনত সন্নিৱিষ্ট কৰা হোৱা নাই। তেনে চিঠিৰ উপৰি তেখেতৰ সংস্পৰ্শলৈ অহা ব্যক্তিসকললৈ মাজে-সময়ে দিয়া আন ভালেমান চিঠিও **প্ৰসঙ্গ ঃ মুনীন বৰকটকী** গ্ৰন্থত অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছে। এই চিঠিসমূহৰদ্বাৰা মুনীন বৰকটকী মানুহগৰাকীৰ বিষয়ে বহু কথা উপলব্ধি কৰিব পাৰি। সকলো সৎ কামত উৎসাহ-উদগনি যোগোৱা বৰকটকীদেৱৰ উদাৰতা আৰু মহানতা ভালেসংখ্যক চিঠিত প্ৰকাশ পাইছে। এই চিঠিসমূহত কেৱল ব্যক্তিগত কথাই ঠাই পোৱা নাই। আমি বাতৰিকাকতৰ যোগেদি আৰু ব্যক্তিগতভাৱে তেখেতৰ লগত ঘনিষ্ঠতা থকাসকলক চিঠি পঠাবলৈ অনুৰোধ কৰিছিলো। যিসকলে আমাৰ অনুৰোধৰ প্ৰতি সঁহাৰি জনাই চিঠি দিছে, সেই চিঠিসমূহ গ্ৰন্থখনত অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছে। আনহাতে বিভিন্ন সময়ত বিভিন্ন উপলক্ষত তেখেতলৈ দিয়া কেইগৰাকীমান ব্যক্তিৰ চিঠি কেইখনমানো গ্ৰন্থখনত প্ৰকাশ কৰা হৈছে। বৰকটকীদেৱৰ প্ৰতি থকা তেখেতসকলৰ ধাৰণা, মানুহগৰাকীৰ ব্যক্তিত্ব আৰু প্ৰতিভাৰ আভাস চিঠিকেইখনত প্ৰকাশ পাইছে। তেখেতক লোৱা সাক্ষাৎকাৰো গ্ৰন্থখনত দিয়া হৈছে। কোনো কোনো প্ৰবন্ধৰ প্ৰতিবাদ কৰি তেখেতে লিখা চিঠি এই গ্ৰন্থখনত সন্নিৱিষ্ট কৰা হোৱা নাই। অৱশ্যে তেনে ধৰণৰ কেইখনমান চিঠি আমি প্ৰকাশন পৰিষদকে ধৰি কেইবা ঠাইতো অনুসন্ধান কৰি নাপালো। তেখেতেও সকলো চিঠি সংৰক্ষণ কৰা নাছিল।

প্ৰসঙ্গ ঃ মুনীন বৰকটকী গ্ৰন্থখনত আমি তেখেতৰ গ্ৰন্থকেইখনৰ বিষয়ে প্ৰবন্ধকেইটা অন্তৰ্ভুক্ত কৰিবলৈ পাই সন্তোষ পাইছো। গ্ৰন্থখনৰ সম্পাদনাৰ দায়িত্ব লৈ আমি সেই কথাত বিশেষ গুৰুত্ব দিছিলো। এই ভাগটিয়ে গ্ৰন্থখনৰ বিশেষ মৰ্যাদা বহন কৰিব বুলি আমি ভাবো। আমাৰ অনুৰোধ ৰক্ষা কৰি সু-প্ৰতিষ্ঠিত সাহিত্যিক-সমালোচককেইগৰাকীয়ে মূল্যৱান প্ৰবন্ধকেইটি দি আমাক কৃতাৰ্থ কৰিলে। তেখেতৰ বিষয়ে লিখা প্ৰবন্ধকেইটা সন্নিৱিষ্ট কৰিবলৈ পায়ো আমি ধন্য হৈছো। এইসকল লেখক-লেখিকালৈ যাচিছোঁ আমাৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা।

গ্ৰন্থখনৰ সম্পাদনা কাৰ্যত বিশেষভাৱে উৎসাহিত হৈছিলোঁ ভাতিজীসম মীনাক্ষীৰপৰা। মুনীন বৰকটকী-ৰেণুকাদেৱী বৰকটকীৰ বিদুষী জীয়ৰী মীনাক্ষীৰ পিতৃদেৱতাৰ প্ৰতি অচলা ভক্তি দেখি অভিভূত হৈছো। আমাৰ পিতৃ-শ্ৰাদ্ধত আওৰোৱা- 'পিতা স্বৰ্গ, পিতা ধৰ্ম, পিতাহি পৰমং তপঃ পিতৰি প্ৰীতিমাপন্নে প্ৰিয়ন্তে সৰ্বদেৱতা'– এই মন্ত্ৰষাৰ মীনাক্ষীয়ে কাৰ্যৰদ্বাৰা দেখুৱাইছে আৰু ৰেণুকাদেৱী বৰকটকী বাইদেৱে এই ক্ষেত্ৰত তেওঁলৈ সম্পূৰ্ণ সহযোগিতা আগবঢ়াইছে। বৈষয়িক জীৱনত সংসাৰখনৰ একো আওভাও নোপোৱা আৰু নোলোৱা মুনীন বৰকটকীদেৱক সকলো চিন্তাৰপৰা ৰেহাই দিছিল বাইদেৱে।

গ্ৰন্থখনৰ পৰিশিষ্টত ন্যাসৰ কাম-কাজৰ এটি চমু খতিয়ান দাঙি ধৰা হৈছে।

প্ৰসঙ্গ ঃ মুনীন বৰকটকী গ্ৰন্থৰ প্ৰবন্ধ আদিৰ প্ৰতিলিপি কৰা আৰু আন কামত সহায় পাইছিলো মোৰ প্ৰিয় ছাত্ৰী, বৰ্তমান লামডিং কলেজৰ প্ৰবক্তা বিনীতা ভূঞা, গৃহিণী ভাৰতী বৰকটকী আৰু অৰিন্দম বেদান্তী, শৰ্মিষ্ঠাৰূপৰা। এওঁলোকৰ শলাগ লৈছো।

সু-প্ৰসিদ্ধ চিত্ৰকৰ, ভাস্কৰ বেণু মিশ্ৰই **প্ৰচ্ছদপট** আঁকি গ্ৰন্থখনৰ সৌষ্ঠৱ বৃদ্ধি কৰিছে। বন্ধুবৰ গল্পকাৰ বীৰেন্দ্ৰকুমাৰ লহকৰ, গুৰুপদ চৌধুৰী আৰু ড° সতীশ চন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য্যই আৰ্হি কাকত চাই সহায় কৰিছে। নতুন অসম প্ৰকাশন গোষ্ঠীৰ উদ্যোগী প্ৰকাশক, সাহিত্যসেৱী শ্ৰীজ্যোতিপদ দেৱ চৌধুৰীয়ে উদাৰচিত্তে গ্ৰন্থখন প্ৰকাশ কৰাৰ দায়িত্ব লৈ মুনীন বৰকটকী ন্যাসৰ কৰ্মকৰ্তাসকলক ধন্য কৰিছে। আটাইকেইগৰাকীলৈকে জনাইছো আমাৰ কৃতজ্ঞতা।

শেষত সহৃদয় পাঠক সমাজলৈ আমাৰ নিবেদন এয়ে যে অনিচ্ছাকৃতভাৱে তথা অজানিতে যদি গ্ৰন্থখনত কিবা ভুল-ত্ৰুটি ৰৈ গৈছে, তাৰ বাবে যেন মাৰ্জনা কৰে।

২৬ জানুৱাৰী, ২০০৭

উপেন্দ্ৰ বৰকটকী

সূচীপত্ৰ

প্ৰথম খণ্ড ঃ প্ৰতিভা আৰু ব্যক্তিত্ব

১। মুনীন বৰকটকী ঃ এজন প্ৰাণবান ৰসিক — নলিনীধৰ ভট্টাচাৰ্য্য — ৩

২। গ্ৰন্থ সমালোচনা ঃ মুনীন বৰকটকীৰ 'প্ৰসঙ্গ সমালোচনা' — হীৰেন্দ্ৰ নাথ দত্ত — ৯

৩। মুনীন বৰকটকীৰ 'সৃষ্টি-ত্ৰিবিধা' — উপেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা — ১৯

৪। মুনীন বৰকটকীৰ নাট্য প্ৰীতি — অৰুণ শৰ্মা — ৩১

৫। এক বিহঙ্গম দৃষ্টিৰে 'বন্দিত বৰেণ্য' — প্ৰদীপ শইকীয়া — ৩৪

৬। ব্যতিক্ৰমধৰ্মী 'বিস্মৃত ব্যতিক্ৰম' — অপূৰ্ব শৰ্মা — ৪৮

৭। লিটন ষ্ট্ৰেচি, মুনীন বৰকটকী আৰু 'বিস্মৃত ব্যতিক্ৰম' — ড° যোগেন্দ্ৰনাৰায়ণ ভূঞা — ৫৬

৮। অভিজাত অসমীয়া বুদ্ধিজীৱী বৰকটকী — কুমুদ গোস্বামী — ৬৫

৯। মুনীন বৰকটকী ঃ সাহিত্য আৰু ঐতিহ্য — প্ৰভাত বৰা — ৭৩

১০। বিভিন্নজনৰ দৃষ্টিত উদ্ভাসিত... — প্ৰীতি বৰুৱা — ৮১

১১। বিৰল বিবেকবান — মুনীন বায়ন — ৮৮

১২। A Munin Barkotoki Miscellany — ড° দীপ্তি ফুকন পাটগিৰী — ৯৪

১৩। 'বিভিন্নজনৰ দৃষ্টিত মুনীন বৰকটকী' এক মনোজ্ঞ সংকলন — জয়ন্ত মাধৱ বৰা — ৯৮

১৪। অপ্ৰকাশৰ বেদনা — ড° মীনাক্ষী বৰকটকী — ১০১

১৫। সাক্ষাৎকাৰ ঃ ব্যতিক্ৰমী পুৰুষ মুনীন বৰকটকী সূৰ্য্য দাস — ১০৪

১৬। সম্পাদকৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰতঃ শ্ৰীমতী ৰেণুকা দেৱী বৰকটকী — ১১২

দ্বিতীয় খণ্ড ঃ মুনীন বৰকটকীৰ ভিন্নধৰ্মী প্ৰবন্ধ আৰু অন্যান্য লেখা

অসম সাহিত্য সভা — ১২৩

সমালোচকৰ দায়িত্ব আৰু কৰ্তব্য — ১২৬

অসমীয়াত আমেৰিকীয় থিয়েটাৰ — ১৩২

অতীত — ১৩৬

বৰেণ্য ব্যক্তি বৰঠাকুৰ — ১৩৯

গহ্বৰ গোষ্ঠীৰ "বাটৰ নাট" ঃ অভিনৱ গণনাট্য প্ৰয়াস — ১৪২

কিমাশ্চৰ্য্যম ঃ কুমাৰ শ্ৰীমধুসূদন — ১৪৬

মহেশ চন্দ্ৰ দেৱ গোস্বামীদেৱৰ বিয়োগত — ১৪৮

তৃতীয় খণ্ড ঃ নিৰ্বাচিত চিঠি-পত্ৰ

(ক) বাতৰি কাকত-আলোচনীত প্ৰকাশিত সম্পাদকলৈ চিঠি পত্ৰ ১৫১

(খ) মুনীন বৰকটকীয়ে বিভিন্নজনলৈ দিয়া চিঠি

সাহিত্যাচাৰ্য্য যতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামী ১৬৬
অজিত শৰ্মা ১৬৮
ড° নগেন শইকীয়া ১৬৯
শ্ৰীঅতুলানন্দ গোস্বামী ১৭২
শ্ৰীযোগেন্দ্ৰনাৰায়ণ ভূঞা ১৭৪
মীনাক্ষী বৰকটকী ১৭৭
শ্ৰীউপেন্দ্ৰ বৰকটকী ১৭৯

(গ) মুনীন বৰকটকীলৈ বিভিন্নজনে দিয়া চিঠি

সাহিত্যাচাৰ্য্য যজ্ঞেশ্বৰ শৰ্মা ১৮৩
শ্ৰীগোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামী ১৮৫
গৌৰীচৰণ বৰকটকী ১৮৮
কৃষ্ণ ভূঞা ১৮৯
শ্ৰীৰেৱতীমোহন দত্তচৌধুৰী ১৯৩
শ্ৰীহোমেন বৰগোহাঁঞি ১৯৪
শ্ৰীঅপূৰ্ব শৰ্মা ১৯৫
শ্ৰীডম্বৰু কাকতি ১৯৬
শ্ৰীহীৰেন গোহাঁই ১৯৬
শ্ৰীহৰেকৃষ্ণ ডেকা ১৯৭
শ্ৰীযোগেন্দ্ৰনাৰায়ণ ভূঞা ১৯৭
শ্ৰীবীৰেন বৰকটকী ১৯৮
শ্ৰীনাৰায়ণ বেজবৰুৱা ১৯৯

পৰিশিষ্ট

এটা মনোজ্ঞ অনুষ্ঠান প্ৰসংগত — ড° যামিনী ফুকন ২০৫
মুকলি চিন্তা — যোগেশ দাস ২০৮
মুনীন বৰকটকীৰ চিঠিৰ... ২১০
ৰাইজৰ চিঠি ২১১
মুনীন বৰকটকী স্মাৰক ন্যাসৰ বিষয়ে ২১৪
আমাৰ লেখক-লেখিকাসকলৰ পৰিচয় ২১৬

প্ৰথম খণ্ড

প্ৰতিভা আৰু ব্যক্তিত্ব